

De evaluatie van sociale criminaliteitspreventie: een gids voor de praktijk

Jorne Vanhee (1), Lieven Pauwels (2), Freya Vander Laenen (2) & Charlotte Colman (2)

(1) Wetenschappelijk onderzoeker, Institute for International Research on Criminal Policy, Universiteit Gent

(2) Professor Criminologie, Institute for International Research on Criminal Policy, Universiteit Gent

Corresponderend auteur: Charlotte Colman, Institute for International Research on Criminal Policy, Universiteit Gent, charlotte.colman@ugent.be, 0486/297515, Universiteitstraat 4, 9000 Gent

1. Introductie

Het voorkomen van sociale problemen is een complexe opdracht. Voorgaande en succesvolle pogingen bieden cruciale kennis om nieuwe werkwijzen in dit verband te ontwikkelen en te implementeren in de praktijk (Bjørger, 2016). Evaluatie is de lakmoesproef in dit verhaal. Leren uit het verleden kan namelijk enkel door op een systematische manier na te gaan hoe een beleid of interventie werkt en of het haar vooropgestelde doelstellingen behaalt (Clarke & Dawson, 1999; Silva & Lind, 2020). Wanneer we een voldoende aantal evaluaties verzameld hebben, openen ze de poort naar een op kennis gebaseerde praktijk en beleid. Hierbij geeft kennis over wat werkt, samen met andere informatie uit onderzoek en praktijk, richting aan de complexiteit en bijgevolg kwaliteit van onze oplossingen ten aanzien van criminaliteit (Davies & Powell, 2012; Ekblom, 2010).

Evalueren levert potentieel ook onmiddellijke voordelen op voor beleid en praktijk. De resultaten ervan vertalen zich in rechtstreekse aanwijzingen die ons in staat stellen bestaande activiteiten bij te sturen waar nodig en de impact ervan te maximaliseren (HM Treasury, 2020). Daarnaast laten ze een efficiënter gebruik van schaarse en kostbare middelen toe door in te zetten op wat werkt en legt men tegelijk verantwoording af voor het – al dan niet – geslaagde gebruik van deze middelen (Welsh & Farrington, 2012). Evalueren is met andere woorden ook een manier om

verspilling te voorkomen en om eventuele negatieve effecten van goedbedoelde intuïties te beperken (McCord, 2003; Petrosino, Turpin-Petrosino, & Finckenaer, 2000).

We kunnen de meerwaarde van evaluatie niet genoeg onderstrepen en ook de praktijk erkent de voordelen ervan. In een Europese bevraging van preventiewerkers (Silva & Lind, 2020) stipt de meerderheid van hen de bruikbaarheid van evaluatie aan omdat het hen nuttige feedback oplevert op basis waarvan ze hun projecten kunnen verbeteren. Datzelfde onderzoek toonde echter ook aan dat bij preventiewerkers een aantal weerstanden bestaan om evaluatiestudies uit te voeren. Soms ziet men evaluaties als een mogelijke bedreiging voor de verdere werking van een project of beleid of is men dusdanig overtuigd van de werkzaamheid van de activiteiten dat evaluatie overbodig lijkt. De grootste barrière is echter van praktische aard: evaluatie wordt gepercipieerd als moeilijk, tijdrovend of duur (Silva & Lind, 2020).

Deze rubriektekst bouwt verder op de toenemende interesse van de praktijk in evalueren, maar wil tegelijk tegemoetkomen aan de zorgen en noden die in de praktijk hierrond bestaan. Deze rubriektekst is gebaseerd op het onderzoek “SOCPREVbis”¹, een vervolg- en implementatieonderzoek omtrent de evaluatie van sociale preventie van druggerelateerde criminaliteit en/of overlast (Colman, Vanhee, Pauwels, & Vander Laenen, 2022). Gezien het tekort aan pragmatische evaluatiehandleidingen, werd in dit onderzoek een praktische handleiding en een gebruiksvriendelijk werkboek ontwikkeld. Deze gidsen praktijk en beleid doorheen het evaluatieproces. De focus van deze handleiding en het werkboek lagen dan ook op het aanreiken van een pragmatisch stappenplan voor evaluatie, vertrekkende vanuit de idee dat iedereen in staat is om te evalueren.

2. Het SOCPREVbis-traject: de ontwikkeling van een pragmatische evaluatiehandleiding

SOCPREVbis is de opvolger van SOCPREV: ‘Sociale Criminaliteitspreventie: Een evaluatie van initiatieven om druggerelateerde criminaliteit te reduceren’ (Pauwels, Vander Laenen, Maes, De Kock, & Mine, 2017). SOCPREV probeerde het tekort aan kennis uit onderzoek rond effectieve sociale criminaliteitspreventie op dit thema aan te

---

¹ SOCPREVbis werd gefinancierd door Federaal Wetenschapsbeleid (Belspo) en FOD Binnenlandse Zaken (Algemene Directie Veiligheid en Preventie). Het project liep van 2021 tot 2022.

vullen en presenteerde daartoe een overzicht van (inter)nationale goede praktijken. Daarnaast ontwikkelde men een registratiedraaiboek dat steden en gemeenten in staat moest stellen om hun projecten te evalueren.

SOCPREVbis is een praktijkgericht vervolgonderzoek op SOCPREV waarin we bovengenoemd registratiedraaiboek aan een praktijktest hebben onderworpen in een aantal steden en gemeenten.² Dit draaiboek vormden we zo om tot een toegankelijke handleiding en een gebruiksvriendelijk werkboek op maat van de praktijk. Deze documenten dienen samen als kapstok om evaluaties op te zetten en zo pragmatisch mogelijk uit te voeren, rekening houdende met mogelijke verschillen in expertise of beschikbare data en middelen. Ze loodsen de preventiewerker doorheen de verschillende fases van een evaluatie: van het opstellen van het evaluatiekader tot het communiceren en gebruiken van de resultaten van de evaluatie. Aan de hand van laagdrempelige uitleg en begeleidende vragen stellen de handleiding en het werkboek de praktijk in staat om op eigen tempo en met oog voor de specificiteit van elk project preventieve activiteiten te evalueren.

Deze handleiding en het werkboek zijn vrij beschikbaar via de BELSPO website.³ Niettegenstaande deze hulpbronnen werden opgesteld met het oog op de evaluatie van sociale criminaliteitspreventie van druggerelateerde criminaliteit en/of overlast, zijn de handleiding en het werkboek breder inzetbaar om projecten te evalueren die zich op diverse fenomenen richten zoals intra-familiaal geweld of jeugdcriminaliteit. Behalve het toevoegen van project-specifieke (uitkomst)indicatoren, blijven de structuur en opbouw van de evaluatie immers hetzelfde.

Niettegenstaande we geopteerd hebben voor een pragmatische invulling, vertrekken de evaluatiehandleiding- en werkboek vanuit een gefundeerd theoretisch raamwerk, namelijk het realistisch raamwerk. Dit is een theorie-gestuurde vorm van evalueren waarbij realistische evaluaties zich laten leiden door een theorie en ook kunnen verklaren waarom een project werkt en onder welke voorwaarden (Coryn, Noakes, Westine, & Schröter, 2011). Binnen een realistische evaluatie bepaalt een heel specifieke theorie onze richting. Hier gaat men er namelijk van uit dat een project slechts effecten (Outcomes) teweegbrengt, wanneer het erin slaagt om bepaalde

---

² De volgende projecten werkten mee aan SOCPREVbis: Verslavingskoepel Kempen VZW (Vorselaar/regio Kempen), Urban Therapy (Stad Mechelen), PleinPatrons (Stad Gent)

³ http://www.belspo.be/belspo/drugs/project_docum_nl.stm#DR75

onderliggende mechanismen (Mechanisms) succesvol te activeren. Die activatie is op zijn beurt afhankelijk van de specifieke sociale context (Context) waarin het project plaatsvindt (Pawson & Tilley, 1997). Anders gezegd, een realistische evaluatie zoekt uit onder welke omstandigheden (Context) en op welke manier (Mechanisms) een project de situatie beïnvloedt en verandert (Outcomes). Dit realistisch evaluatiekader vertaalt een project bijgevolg naar een meetbaar raamwerk dat we het Context-Mechanisms-Outcomes model (CMO-model) noemen. Zo kan je nagaan onder welke condities het project werkt en deze condities eventueel optimaliseren op basis van de resultaten van jouw evaluatie. Preventieprojecten werken namelijk niet in een klinisch laboratorium maar in een complexe sociale realiteit. Het is dan ook vanzelfsprekend dat we deze context meenemen in de evaluatie en er continu rekening mee houden (Dehertogh, Cools, & Berkvens, 2021). Via deze evaluaties leert men dus niet alleen of een project al dan niet zijn doelstellingen behaalt, maar ook hoe het dat doet en onder welke omstandigheden. Dat geeft praktische handvaten om mee aan de slag te gaan (Coryn et al., 2011; Marchal, Van Belle, Van Olmen, Hoérée, & Kegels, 2012; Tilley, 2016).

3. Kijken naar de toekomst

Via de evaluatiehandleiding en het werkboek kunnen preventiewerkers hun activiteiten evalueren en bijsturen waar nodig. Een preventiewerker kan er meteen mee aan de slag. Er is weinig voorgaande kennis van evaluatie nodig en de uitvoering van de evaluatie kan worden aangepast aan de noden van elk project. De evaluaties bieden verder ook een leidraad voor de verdere ontwikkeling en uitvoering van beleid en praktijk in deze complexe omgeving (Bjørge, 2016; EMCDDA, 2017).

Naast het opstellen van deze documenten, richtte SOCPREVbis een lerend netwerk op waarin leermodules werden aangeboden en vragen over de handleiding en het werkboek werden gepost en beantwoord. Dit lerend netwerk bestond uit de FOD Binnenlandse Zaken, Algemene Directie Veiligheid en Preventie, de deelnemende steden en de betrokken wetenschappelijke onderzoekers. In het netwerk werden veel kennis en ervaring tussen de deelnemers gedeeld, niet alleen rond evaluatie maar ook rond de eigen projecten. Deelnemende steden ervoeren het netwerk als een belangrijke meerwaarde. Dit zien we ook bevestigd in de literatuur. Eerder onderzoek toonde namelijk aan dat een *community of practice* innovatie in de hand werkt, waarbij

in dit geval de opstart van een gedreven evaluatiepraktijk werd aangemoedigd (Rushmer, Ward, Nguyen, & Kuchenmüller, 2019). Preventiewerkers leren op die manier niet enkel van elkaar, maar sporen ook hun collega's aan om zelf evaluaties uit te voeren wanneer zij hun positieve ervaringen met evaluatie delen (Langer, Tripney, & Gough, 2016).

Het SOCPREVBis onderzoek is afgerond maar bij wijze van valorisatie beogen we, samen met de Algemene Directie Veiligheid en Preventie, dit lerend netwerk online en offline verder uit te bouwen⁴ en op die manier een brede groep preventiewerkers aan te trekken, van de bevoegde stedelijke en gemeentelijke ambtenaren tot de vrijwillige medewerker in het lokale buurthuis (Lies, 2020). Dit netwerk beoogt de preventiepraktijk in staat stellen om op een systematische manier ervaringen uit te wisselen over evaluatie en de resultaten ervan, met bijzondere aandacht voor de verscheidenheid aan actoren en perspectieven die dit veld kenmerken.

Bibliografie

- Bjørge, T. (2016). *Preventing crime: A holistic approach*: Springer.
- Clarke, A., & Dawson, R. (1999). *Evaluation research : an introduction to principles, methods and practice*. London Sage.
- Colman, C., Vanhee, J., Pauwels, L., & Vander Laenen, F. (2022). *Sociale preventie van druggerelateerde criminaliteit: vervolg- en implementatieproject – SOCPREVBIS. Eindrapport*. Brussel: Federaal Wetenschapsbeleid
- Coryn, C. L., Noakes, L. A., Westine, C. D., & Schröter, D. C. (2011). A systematic review of theory-driven evaluation practice from 1990 to 2009. *American journal of evaluation*, 32(2), 199-226.
- Davies, H. T., & Powell, A. E. (2012). Communicating social research findings more effectively: what can we learn from other fields? *Evidence & Policy: A Journal of Research, Debate and Practice*, 8(2), 213-233.
- Dehertogh, B., Cools, P., & Berkvens, L. (2021). Zweten om te meten? Pragmatische onderzoeksreflecties uit een sociale impactevaluatie. In H. Grymonprez & G. Briels (Eds.), *Bouwen Aan Een Breed Sociaal Beleid : Van Impact Naar Impact Gedreven Handelen* (pp. 45-61). Brussels: Politeia.
- Eklblom, P. (2010). *Crime prevention, security and community safety using the 5Is framework*: Springer.
- EMCDDA. (2017). *Evaluating drug policy: a seven-step guide to support the commissioning and managing of evaluations*. Retrieved from Luxembourg: <https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/4680/td0417390enn1.pdf>

---

⁴ Ben je als preventiewerker geïnteresseerd om aan te sluiten bij dit netwerk? Contacteer charlotte.colman@ugent.be voor meer informatie

- HM Treasury. (2020). *Magenta Book: Central Government guidance on evaluation*. Retrieved from www.gov.uk/official-documents
- Langer, L., Tripney, J., & Gough, D. (2016). The science of using science: Researching the use of research evidence in decision-making. In London: EPPI-Centre, Social Science Research Unit, UCL Institute of Education, University College London.
- Lies, J. (2020). Imagining Niklas Luhmann as a “change manager”: scrum as an example of a closed system for the self-organized stabilization of corporate agility. *Journal of Organizational Change Management*.
- Marchal, B., Van Belle, S., Van Olmen, J., Hoérée, T., & Kegels, G. (2012). Is realist evaluation keeping its promise? A review of published empirical studies in the field of health systems research. *Evaluation*, 18(2), 192-212.
- McCord, J. (2003). Cures that harm: Unanticipated outcomes of crime prevention programs. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 587(1), 16-30.
- Pauwels, L., Vander Laenen, F., Maes, E., De Kock, C., & Mine, B. (2017). *Sociale criminaliteitspreventie: Een evaluatie van initiatieven om druggerelateerde criminaliteit te reduceren*. Retrieved from http://www.belspo.be/belspo/organisation/Publ/pub_ostc/Drug/DR75rapp.pdf
- Pawson, R., & Tilley, N. (1997). *Realistic evaluation*: Sage.
- Petrosino, A., Turpin-Petrosino, C., & Finckenauer, J. O. (2000). Well-meaning programs can have harmful effects! Lessons from experiments of programs such as Scared Straight. *Crime & Delinquency*, 46(3), 354-379.
- Rushmer, R., Ward, V., Nguyen, T., & Kuchenmüller, T. (2019). Knowledge translation: key concepts, terms and activities. In *Population health monitoring* (pp. 127-150): Springer.
- Silva, T., & Lind, M. (2020). *Experiences of the Member States performing evaluations in projects and activities aimed at crime prevention*. Retrieved from Brussels: <https://eucpn.org/document/research-report-evaluations>
- Tilley, N. (2016). Middle-range radical realism for crime prevention. In *What is to Be Done About Crime and Punishment?* (pp. 89-122): Springer.
- Welsh, B. C., & Farrington, D. P. (2012). The Science and Politics of Crime Prevention: Toward a New Crime Policy. In D. P. Farrington & B. C. Welsh (Eds.), *The Oxford Handbook of Crime Prevention*. Oxford: Oxford University Press.